

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України

24 квітня 2024 року № 578

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **ПАНОВ Володимир Ярославович**, 1997 р.н., громадянин України, освіта вища: закінчив у 2019 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за спеціальністю 033 Філософія.

Виконав акредитовану освітньо-наукову програму (сертифікат №1088, дійсний до 01.07.2026).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків від 26 лютого 2025 року № 0114-1/106 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

ГОЛІКОВ Олександр Сергійович, доктор соціологічних наук, доцент, професор кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна;

Рецензентів:

БАТАЛОВ Олексій Анатолійович, кандидат філософських наук, доцент кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

ІЛЬІН Ілля Вікторович, кандидат філософських наук, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Офіційних опонентів:

БОЙЧЕНКО Михайло Іванович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії філософського факультету Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка;

ГОНЧАРЕНКО Катерина Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії ННІ філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

на засіданні 22 квітня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки **ПАНОВУ Володимирі Ярославовичу** на підставі публічного захисту дисертації «Мовний імперіалізм: український контекст» за спеціальністю 033 Філософія.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна, Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: **КОРАБЛЬОВА Надія Степанівна**, доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису (наводиться аналіз дисертації щодо дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами)).

Здобувач має 7 наукових публікацій за темою дисертації, у тому числі 4 статті у фахових періодичних виданнях України та 3 тез, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Панов В. (2021) Право на коригування мови: влада native speaker над non-native speaker. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії», 65, 40-50. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2021-65-5>.
2. Панов В. (2022) Наратив російської мови як частина російського імперського гібриду. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії», 67, 57-68. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2022-67-7>.
3. Панов В. (2023) «Мовна експансія як необхідна умова (економічно-)імперіалістичних відносин». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії», 68, 23-31. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2023-68-2>.
4. Панов В., Сахно В. (2024). Біженці: фреймування прекарності та боротьба за визнання. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії», (70), 187-197. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-70-17>.

У дискусії взяли участь рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Офіційний опонент **БОЙЧЕНКО Михайло Іванович**: актуальність теми дисертаційного дослідження Панова Володимира Ярославовича не викликає сумнівів і обумовлена як лінгвістичним поворотом у сучасній філософії, так і суспільно-політичною злободенністю проблематики мовної політики в Україні. Автор здійснює сміливу і в цілому успішну спробу філософського обґрунтування теми мовного імперіалізму, яка вже набула достатньо розлогого аналізу у політичній науці та теорії міжнародних відносин. По-перше, під час дослідження впливу англійської чи російської мов, варто брати до уваги також інші їх соціальні ролі у міжнародних відносинах, а не лише їх функціонування як *lingua franca*. Так, наприклад, вивчаючи явища мовного субстрату (с. 17, 185), автору варто було також звернутися і до лінгвістичних концептів мовних суперстрату та адстрату – з тим, аби дати їм філософське тлумачення, або й вивести відповідні філософські концепти мовного суперстрату та мовного адстрату. По-друге, звертаючись до концепту «м'якої сили» як ключового для розуміння способу дії мовного імперіалізму, автор не звертається до деяких з найбільш знакових робіт, які обґрунтовували цей концепт, а саме до праці Збігнева Бжезинського «Велика шахівниця» та праці Джозефа Ная «М'яка сила». По-третє, аналізуючи кола соціальної комунікації автор не звертається до концепції феноменологічної соціології Альфреда Шюца, у якій він розкриває цю тему як розгортання структур життєсвіту. По-четверте, звертаючись цілком слушно до ідей Імануеля Валерстайна та його послідовників (таких як Джовані Арігі і Самір Амін (с. 28), Фейсал Чодрі (с. 35)), автор дисертації оминув посилання на праці самого Валерстайна, обмежившись викладом його теоретичних позицій через аналіз праць його послідовників та дослідників. Нарешті, по-п'яте, рукопис дисертації містить елементи есеїстики і публіцистичного стилю, які, втім, не перекривають основного академічного стилю викладу матеріалу дисертації.

Офіційний опонент **ГОНЧАРЕНКО Катерина Сергіївна**: дослідження питання мовного імперіалізму, особливо в контексті реалій українського сьогодення, є як ніколи актуальним, що власне з палким науковим азартом і обґрунтовується актором роботи. З посиланнями на джерела автор зазначає, що «Третій простір варто розуміти як простір розрізнення (*différance* як у Дерріда), тобто такий, що постійно продукує нові розрізнення. Зокрема породжуються (й розрізняються) нові ідентичності. Знову ж, саме тому бінарність двох ідентичностей неможлива». Однак, хочемо зазначити, що розрізнення про яке йдеться у Ж. Дерріда більше свідчить про становлення будь-чого, в той час коли ідентичність має визначальне коло ідентифікаторів. Для Дерріда *différance* підриває традиційні уявлення про стабільність сенсу, істини чи ідентичності, показуючи, як у мові та мисленні завжди є невловима гра відмінностей і неповнота. По-друге, на с. 98 дисертаційного дослідження автор звертається

до поняття трансверсальності, а точніше поняття трансверсального розуму. Якщо звернутися до ідеї трансверсальності, то можна побачити, що трансверсальність переважно не про «перемикання логік мов» чи про користування різними мовами, а про вибір тієї мови, яка є провідною і світі, і яка забезпечить максимальну перспективу в працевлаштуванні та адаптації до ринку праці в умовах нестабільності. Радше трансверсальність підтримує мовний імперіалізм. Що ж до Вельша, то його трансверсальний розум вказує на динамізм та можливість реконструювати будь-які зв'язки між дивергентними парадигмами. По-третє, можна погодитися з твердженнями про «нав'язування» чи неможливість існування «чистої мови», однак взаємодія та взаємовплив культур про який говорить автор, все ж повертає до питання глобалізації та можливості знищення локальної культури.

Рецензент **БАТАЛОВ Олексій Анатолійович**: актуальність теми, яку підіймає Панов Володимир Ярославович, є безсумнівною в умовах сучасних глобальних трансформацій, що охоплюють як політичну, так і культурну сфери. Дослідження мовного імперіалізму, представлене автором, має вагоме значення для розуміння як внутрішніх процесів трансформації українського суспільства, так і його зовнішніх зв'язків. Суттєвих зауважень до роботи немає. Серед непринципових можна виділити значний об'єм першого розділу, також недостатньо розкритими в роботі залишились неанглійські «*lingua franca*» Заходу (зокрема, французька, німецька, іспанська). Дослідження тільки виграло, якби до використаних у дисертаційному дослідженні робіт І. Валлерстайна, Дж. Аррігі та С. Аміна, Володимир Ярославович додав би ще й роботи А. Франка та Ф. Броделя – це розширило б межі авторського аналізу. Нарешті, залишається низка дискусійних питань. Зокрема, в якій мірі теорія Імперії та Множинності М. Гардта та А. Негрі є актуальною для аналізу сучасного стану справ? Річ у тому, що в сучасному світі відбувається, скоріше за все, не стільки побудова деякого децентралізованого порядку (Імперії), скільки поширення хаосу та ентропії (зокрема, його прояви: повномасштабна війна в Україні, збройний конфлікт на Близькому Сході тощо). Наскільки швидко та незворотно Україна входить в ареал англійської «*lingua franca*»? Чи має Україна достатні ресурси для повноцінного захисту власної неповторності? Чи справді у сучасному світі відбувається перехід від методів тотального брутального насилля до методів «м'якої сили»? Чітка відповідь на ці питання збільшила б наукову цінність роботи.

Рецензент **ІЛЬІН Ілля Вікторович**: відзначаючи високий теоретико-методологічний рівень дисертаційної роботи, наданої для рецензування, її практичну значущість та науково обґрунтовану новизну, маємо звернути увагу на деякі дискусійні моменти, які могли б доповнити дисертаційне дослідження або розставити певні акценти. В дисертації використовуються у якості теоретико-методологічних принципів ідеї постмодернізму (с. 13-14, 26, 39 тощо) та трансверсальності, транскультурності (с. 15, 97, 174 тощо), однак при цьому протягом усього дослідження імпліцитним є репродукція історико-матеріалістичного, лівого філософування з доволі яскраво вираженим класовим аспектом. В цьому контексті стиль філософування дисертанта є більш метамодерністським, ніж постмодерністським. Також Дослідження В. Панова тільки б виграло через збільшення посилань на загальну філософську традицію, наприклад, на роботи ДеЛанда, Дерріда, Делез та Гваттарі. Дисертант абсолютно обґрунтовано вважає, що «цілковитий та повноцінний відхід від російської - це доволі утопічна ідея» (с. 163). Втім, при цьому наводяться дані опитування щодо рідної мови від «Центра Разумкова» (с.162-163), які буцімто свідчать про зниження комунікаційної затребуваності російської мови. Втім, як зазначала українська дослідниця Дар'я Сабурова («Новий символічний порядок: робітничий клас та мовне питання», Спільне), наявні соціальні опитування, що ґрунтуються на понятті «рідної мови», недостатньо відображають реальну мовну поведінку та уподобання українців. Втім, наведені матеріали якраз підтверджують загальну думку автора щодо трансмовності сучасного суб'єкта, в тому числі сучасних українців та лише підкреслюють практичну значущість отриманих В. Пановим результатів дослідження. Втім, ці зауваги й запитання є елементом наукової дискусії і не впливають на загальну високу оцінку дисертації В. Панова.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада **присуджує ПАНОВУ Володимиру Ярославовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.**

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

(підпис)

Олександр ГОЛІКОВ

